

UOT 37

N.M.Əliyeva
Bakı Dövlət Universiteti
rey-61@mail.ru

DÜZGÜN DƏB, GEYİM, ADƏT VƏ DAVRANIŞLAR YENİYETMƏ QIZLARIN MİLLİ-MƏNƏVİ DƏYƏRLƏR ƏSASINDA TƏRBIYƏSİNDƏ MÜHÜM VASİTƏ KİMİ

Açar sözlər: geyim, dəb, davranış, yeniyetmə, gənclər

Dəb (moda) latın dilində “modus” kəlməsindən götürülmüş, mənası “ölçü”, “qayda” deməkdir. Dəb, geyim, davranış insanın yeniliyə can atmaq həvəsindən, cəmiyyətin dəb, geyim, davranış mədəniyyətinə uyğunlaşmaq tələbatından irəli gələn həyat tərzidir. Geyim, dəb, davranış bir çox cəhətdən insanın müəyyən dərəcədə xarakterini, peşəsini, mədəniyyətini, tərbiyəsini müəyyənləşdirən amildir. Dəb, geyim cəmiyyətin müxtəlif sahələrinin: sosial, mədəni, psixoloji, iqtisadi, siyasi və pedaqoji sahələrinin tələb olunan qaydalara, tələblərə uyğun tənzimləyicisidir. Deyə bilərik ki, dəb, geyim, davranış mühüm pedaqoji məsələ olub yeniyetmə və gənclərin həyat tərzinə, təhsilinə və tərbiyəsinə təsir edən mühüm amildir.

Н.М.Алиева

ПРАВИЛЬНАЯ МОДА, ОДЕЖДА, ПРИВЫЧКИ И ПОВЕДЕНИЕ КАК ВАЖНОЕ СРЕДСТВО В ВОСПИТАНИИ ДЕВОЧЕК ПОДРОСТКОВ НА ОСНОВЕ НАЦИОНАЛЬНО- ДУХОВНЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Ключевые слова: одежда, мода, поведение, подросток, молодежь

Слово мода происходит от латинского слова *modus*, что означает «мера», «правило». Мода, одежда и поведение – это образ жизни, проистекающий из стремления человека к инновациям и потребности общества адаптироваться к культуре моды, одежды и поведения. Одежда, мода и поведение во многом определяют характер, профессию, культуру и воспитание человека. Мода, одежда – это регулятор различных сфер жизни общества: социальной, культурной, психологической, экономической, политической и педагогической, в соответствии с требуемыми правилами и требованиями. Можно сказать, что мода, одежда, поведение – важная педагогическая проблема и важный фактор, влияющий на образ жизни, образование и воспитание подростков и молодежи.

N.M.Aliyeva

CORRECT FASHION, CLOTHING, HABITS AND BEHAVIOR AS AN IMPORTANT MEANS IN EDUCATION BASED ON THE NATIONAL AND SPIRITUAL VALUES OF ADOLESCENT GIRLS

Keywords: *lothing, vogue, behavior, teenager, youth*

The word *mod* derives its name from the Latin *modus*, which translates as a measure, method, rule. Fashion is explained by the natural, psychologically substantiated need of a person for novelty and imitation. Fashion is a significant regulator of various spheres of society: social, cultural, psychological, economic, political and pedagogical issues. Fashion clothes in youth – you can consider his good manners, behavior and relationships of others. However, today, we can say that there are no works in which fashion is considered as a factor affecting the lifestyle and upbringing of youth.

Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, Ulu öndər Heydər Əliyev gənclərimizi xalqımızın milli-mənəvi dəyərlər, milli əxlaq prinsipləri əsasında tərbiyə etməyi tövsiyə edirdi. O, gənclərimizin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyələndirilməsindən bəhs edərək demişdir: “...Biz öz milli-mənəvi dəyərlərimizi, adət-ənənələrimizi, əxlaqi dəyərlərimizi bütün istiqamətlərdə qorunmalıyıq, saxlamalıyıq və gənc nəsli əslər boyu böyük sınaqlardan keçmiş bu mənəvi, əxlaqi dəyərlər ruhunda tərbiyələndirməliyik” (1).

Azərbaycan xalqı tarixin ən çətin dövrlərində belə öz zəngin milli-mənəvi irsini, mənəvi dəyərlərini, adət və ənənələrini yad təzahürlərdən qorumuş və onu gələcək nəsillərə, bugünkü tələbə-gənclərimizə, oğlan və qızlarımıza ötürmüşdür. Xalqımızın milli-mənəvi dəyərləri, adət-ənənəsi insanlarımızın milli əxlaqi və bəşəri dəyərlərini təcəssüm etdirir. Hər hansı bir xalqın mənəvi mədəniyyətinin inkişafında, milli şüurunun formalaşmasında tarixən yaranmış milli-mənəvi dəyərlər mühüm rol oynayır. Çünki hər bir xalqın milli-mənəvi dəyərlərini şərtləndirən dil, din, adət və ənənələr, geyim, davranış mədəniyyəti onun mənəvi aləminin formalaşmasına həlledici təsir göstərən mühüm amillərdəndir.

Pedaqoji-psixoloji fikir tariximizdə yeniyetmə qızların şərəf və ləyaqət hisslərinin formalaşdırılması ilə bağlı dəyərli tədqiqatlar aparılmış, bir çox kitab və məqalələr yazılmışdır. Prof.Ə.Ə.Əlizadə, prof.H.Ə.Əlizadə, prof. Ə.S.Bayramov, prof.L.N.Qasımova, prof.A.N.Abbasov, prof.R.L.Hüseynzadə, dos.E.Ə.Mollayeva və başqalarının yaradıcılığında yeniyetmə qızlarda şərəf və ləyaqət hisslərinin tərbiyə məsələləri, o cümlədən geyim, dəb, davarnış qaydaları, adət və ənənələrimizin qorunması xüsusi aktualılıqla şərh olunur və müəlliflər haqlı olaraq bunun ilk növbədə ailə tərbiyəsindən, mənəvi, əxlaqi keyfiyyətlərin formalaşdırılmasından, elmi dünyagörüşü və milli şüurun inkişaf etdirilməsindən başladığını göstərirlər.

Prof. L.N.Qasımovanın “Məktəblilərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında

tərbiyəsi təcrübəsindən” adlı monoqrafiyasında belə bir fikir ifadə edilir ki, valideynlər və müəllimlər məqsədyönlü, sistemli şəkildə milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyə işləri apararkən xüsusilə yeniyetmə qızlarda şərəf və ləyaqət hisslərinin formalaşdırılmasında onlarda özünütərbiyə, özünənəzarət, özünütəkmilləşdirmə keyfiyyətlərinə tələbat formalaşdırılmalıdır. Yeniyetmə qız öz-özünə kənardan, başqasının gözü ilə baxmağı bacarmalı, öz hərəkətlərini ləyaqət, şərəf prizmasından qiymətləndirə bilməlidir. O, xarakterindəki müsbət cəhətləri daha da inkişaf etdirməklə bərabər, mənfi keyfiyyətləri aradan qaldırmağa səy göstərməlidir (2, s.200).

Müasir dövrümüz Azərbaycan qadını qarşısında sonsuz imkanlar açır, cəmiyyətdə kişilərlə bərabər ictimai-siyasi hüquqa malik qadınlarımız ictimai həyatda fəal rol oynayırlar. Cəmiyyətin azad, demokratik qanunları qadına sərbəst hərəkət etmək imkanı versə də, o, fizioloji və bioloji cəhətdən planetin əsas amili olan insan artımına cavabdeh əsas fərd kimi qalır. Gələcək nəsillərin tutduğu yeri, mövqeyi onların tərbiyəsində birbaşa rol oynamış ananın mənəvi-əxlaqi durumundan asılıdır. Müxtəlif əmək sahələrində çalışan, həyat yoldaşı, ana, ailə səadətinin sadıq qoruyucusu kimi çoxcəhətli vəzifələri yerinə yetirməli olan bugünkü Azərbaycan qadını yüksək mənəvi, əxlaqi keyfiyyətlərə malik olmalıdır. Qadın və qızlarımızın mədəni təhsil səviyyəsi yüksəldikcə onlar özlərinə həm də vətəndaş kimi yanaşır və eyni zamanda kişidən də özünə məhz belə hörmətli, ləyaqətli münasibət tələb edir. Qadınların cəmiyyətdə tutduğu mövqeyi və yeri onların ləyaqət və şərəf kimi hissləri hər şeydən üstün tutmaları ilə qiymətləndirilir. Bu baxımdan yeniyetməlik dövründən qızlara şərəf və ləyaqət hisslərinin aşılınması xüsusilə böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Yeniyetmə qızların şərəf və ləyaqətinin göstəricilərindən biri onun geyimi, davranışı, danışığı, gülüşü, insanlarla rəftarıdır. İnsana nəzər salmaqla onun geyim mədəniyyəti, zövq və manerası barədə fikir yürütmək mümkündür. Səliqə ilə geyinmiş şəxs özünü rahat və inamlı aparır. Bəzi hallarda adama geyiminə görə qiymət verirlər. Hətta bu barədə atalar misalı da vardır: “Adamı geyiminə görə qarşılayıb, ağına görə yola salırlar”. Hər bir şəxs həm daxildən, həm də xaricdən gözəl olmalıdır. Xarici gözəllik, geyim, dəb, davranışlar heç də hər cür dəbə uymaq, yeni davranış qayadlarına düşünmədən əməl etmək, əcnəbi sözlər işlətmək və s. deyildir. Təbii və səmimi olan hər şey gözəl qəbul edilir.

Həyatda, davranışda özünü başqalarına bənzədən, yaxud pal-paltarından tutmuş sir-sifətinədək özgüləşən “bəzəkli kuklalar” bir həqiqəti dərk etməlidirlər ki, ifrat dəb, geyim mədəniyyətinə aludəçilik heç də onları hörmətli, nüfuzlu etmir. Belələri bəzi xarici filmlərin tərbiyəvi xarakterini, müsbət keyfiyyətlərini deyil, mənfi cəhətlərini əxz edir, onları yamsılayırlar və yaddan çıxarırlar ki, sadə, təmiz və rahat geyim insana daha çox yaraşır. Hər cür süni yenilik, başqalarına özünü bənzətmək heç də müasirlik sayılmır. Bu, sadəcə müasirlik pərdəsi altında özünü gülünc vəziyyətinə salmaqdır.

Yaxşı, zövqlə geyinmək deyəndə, heç də tez-tez bahalı paltar almaq, geyimi tez tez dəyişmək nəzərdə tutulmur. Səliqəli, ütülü və təmiz olan, bədənə yaxşı oturan sadə geyim hər cür qiymətli paltardan yaxşı görünür. Gənclər unutmalıdırlar ki, paltarın gözəlliyi formanın səliqəliyində, rənglərin yaxşı uzlaşmasındadır. Çox rəngli, alabəzək geyim, açıq-saçıq geyimlər bir tələbəyə ya məktəbliyə yaraşmaz. Yeniyetmə qızların geyimində 3 rəngdən çox rəngin olması məsləhət görülmür. Zövqlə tikilmiş, rəngi düzgün seçilmiş paltar bədənə gözəlliyini, davranış mədəniyyətini üzə çıxarır. Geyim insanın peşəsinə, yaşına, məşğələ növünə və yerinə görə münasib olmalıdır. Hər yeni dəbin ardınca getmək də düzgün sayılmaz. Elə geyim seçmək lazımdır ki, o, ilk növbədə sağlamlıq üçün lazımlı olsun və insana yaraşsın. Paltar onu geyənin yaşına, peşəsinə, vəzifəsinə, işinə uyğun gəlməlidir. Mütəxəssislərin fikrincə, geyim mədəniyyəti iki əsas qaydaya əməl olunmasını tələb edir: 1) paltar insanın əxlaq və ədəbini göstərməli, özünəməxsus olmalı, praktik və rahat olmalıdır; 2) tez-tez ucuz, keyfiyyətsiz mallar almaqdansa (Bir məsələdə deyildiyi kimi, "Mən elə varlı deyiləm ki, ucuz şeylər alım") bir dəfə bahalı mal almalı ki, uzun müddət geyinməli olasan.

Kişilərin geyimi ilə müqayisədə qadınların geyimi daha zəngin və çoxçalarlıdır: arıq və kök, alçaqboylu və hündürboylu, mütənasib qadınlar üçün xüsusi modellər mövcuddur. Gödək və kök qızlara qısa və enli paltarlar, eninə cizgiləri olan geyimlər məsləhət görülmür. Onlar nisbətən hündür görünmək istəyirlərsə, gərək bürməli, qırçınlı, üfüqi cizgili paltarlara meyil göstərməsinlər, bellərinə iri kəmərlər, qulaqlarına iri sırğalar taxmasınlar.

Kök və alçaqboylu qızlar bir rəngli sayə geyimlərdən, şaquli mil-mil parçalardan və ensiz yaxalıqlardan istifadə etsələr, daha yaxşı görünərlər. Belə geyim ansambli boyu hündür göstərir. Hündürboylu qızlar və qadınlara paltarlarında uzun kəsiklər qoydurmaq məsləhət görülmür. Onların dabansız ayaqqabı, enli yupka və sviter, bürməli don, dama-dama parçadan tikilmiş paltar geyimləri məqsədəuyğun olardı.

Qızlar və qadınlar oğlan və kişilərlə müqayisədə özlərinə paltar seçərkən daha çox zövqə və seçicilik səriştəsinə malik olmalıdırlar. Kişi paltarına nisbətən qadın geyimində onun sahibəsinin fərdi üslubu və xarakteri daha aydın əks olunur. Zövqsüz seçilmiş müxtəlif rəngli qadın paltarları sahibəsinin pis zövqə malik olması barədə təəssüür oyadır. Don, yupka, ayaqqabı, çanta, corab, zinət əşyaları rəng harmoniyasının tələblərinə cavab verməlidir. Çanta əgər paltara uyğun gəlmirsə, onsuz keçinmək daha yaxşıdır.

Bir çox yeniyetmə qızların dəbi, geyimi, hətta davranış tərzini, işlətdiyi sözlər tez-tez dəyişir. Bunları da düzgün mədəni davranış qaydaları hesab etmək olmaz. Qızların (qadınların) şalvar geyməsi məsələsinə gəldikdə isə, etiraf edək ki: şalvar heç də qızların (qadınların) hamısına yaraşmır. Şalvar da qısa don, yupka kimi arıq qıçlı qızların (qadınların) gözəl görünməsinə, bəzən onların cəlbedici olmasına maneçilik törədir. Şalvar və şalvar-don geyən qızlar və qadınlar dəbdəki

dəyişikliklərə kor-koranə əməl etməməli, yeniliklərin bədən xüsusiyyətlərinə uyğun gəlib-gəlmədiyinin fərqlinə varmalıdırlar. Məktəbə, təhsil müəssisələrinə gözəl, səliqəli geyinməli, geyim məktəbli və ya tələbəninin ədəb və əxlaqının, davranış mədəniyyətinin göstəricisidir.

Mədəni adam sadə, yaxud zövqlə geyinir, paltarının səliqəli, təmiz və ütülü olmasına fikir verir, kostyumu, köynəyi, qış və yay geyimləri yaşına, həyat tərzinə, sənətinə uyğun seçilir, zahiri görünüşündəki qüsuru nəzərə alır. O, bilir ki, geyimi yəndəmsiz olarsa, qüsuru daha qabarıq görünəcəkdir. Ona görə də geyimin köməyi ilə ən yaxşı cəhətlərini nəzərə cərpdirməyə çalışır. O, məşhur bir həqiqəti – “insanda hər şey gözəl olmalıdır” – düşünərək dəbdən yan qaçmır.

Dəblə geymək mümkündür, lakin zövqsüz geyinmək olmaz. Bəzi qızlar müəyyən estetik zövqə malik olmadığından kor-koranə rəfiqələrini yamsılayır, eynilə onlar kimi geyinirlər. Ona görə də küçələrdə, toy və nişan mərasimlərində, ad günlərində, teatr və konsertlərdə eyni biçimli geyimdə olan qızlarla çox rastlaşırıq. “Filan qız, filan oğlan elə geyinir” təsəvvürü ilə geyinmək yaramaz. Həm də birsinə yaraşan paltar, o birsinə yaraşmaya bilər. Dəbə yaradıcı yanaşmaq lazımdır. Başqasını eynilə təkrar etmək zövqsüzlük əlamətidir. Hər kəs öz üslubunu, formasını tapmalı və özünəməxsus geyinməlidir. Bir çox insanlar dəbə aludə olmuş, hətta xəstələnənlər olmuşdur. Dəbə kor-koranə əməl etmək də olmaz.

Professor Rüşad Hüseynzadə “Ailə pedaqogikası” dərslərində qeyd edir ki, “Ailə üzvləri, ailə başçıları özləri də geyimlərinə fikir verməlidirlər. Onlar ev paltarında da səliqəli görünməlidirlər. Bəziləri səhvən belə fikirləşirlər ki, evdə necə gəldi geyinmək olar, onsuz da heç kim onları görmür. Əslində isə bu özünə, valideynlərə, həyat yoldaşına qarşı hörmətsizlik, kiçik bacı və qardaşlarına, övladlarına pis nümunədir”(3, s.255).

Qızların evdə çox da bahalı olmayan açıq rəngli pambıq parçadan xalat, sarafan, yaxud yüngül qısaqol don, şalvar, yüngül başmaq geyməsi məsləhətdir. Bu görkəmdə o, rəfiqəsini, tanışlarını çaya, qəhvəyə qonaq edər, eyvana, bağa-bağçaya, həyətdə çıxıb bilər. Mətbəxdə iş görərkən önlük taxmaq, saçları ləçəyin altına yığmaq lazımdır. Mənzili yığışdırarkən idman forması, şalvar geymək məsləhətdir.

Gecə köynəyi, pijama yalnız yataqda geyilməlidir. Pijamada, yaxud ev paltarında distant təhsildə iştirak etmək, qonaq qabağına çıxmaq və yaxud onun yanında belə oturmaq, yaxud da hamamdan çıxıb xalatda başı bağlı yemək stoluna oturmaq başqalarına xoş təsir bağışlamaz. Eləcə də pijamada bərbərxanaya, mağazaya getmək, nəqliyyata minmək, binanın qarşısında, məhəllədə gəzmək, qonşuya getmək mədəni hərəkət sayılmaz. Cırılmış, çirkli köynəkdə, maykada küçədə dayanıb siqaret çəkən oğlanlar və kişilərə rast gəlmək olur. Bəzi qızlar xalatda, saçına həna yaxıb başını ləçəklə bağlamış halda, saçlarına biqudi taxmış vəziyyətdə küçəyə çıxır, qonşuya baş çəkir. Bu, həmin adamlarda geyim mədəniyyətinin aşağı səviyyədə olduğunu sübut edir. İnsan hər yanda, hər yaşda

təmiz, səliqəli geyinməlidir.

Uşaq və yeniyetmələrin geyim mədəniyyətinin tərbiyə olunmasında valideynlərin rolu böyükdür. Ata-ana gözəl və zövqlə geyinməklə yanaşı, bu vərdişi öz övladlarına da aşılamalıdır. Valideyn nəzərə almalıdır ki, onun səliqəsiz geyinib cəmiyyət üçün çıxması, işə, məclisə getməsi uşağa da sirayət edir. Ata ayaqqabısının tozunu təmizləmədən onu geyinirsə, uşaq da məktəbə belə yollanacaq. Bəzən küçədə, iş yerində, mağazada dünənki yağışdan sonra ayaqqabılarını təmizləmədən onları ayaqlarına keçirən adamlarla rastlaşırıq. Yaxalığı çirkli köynək geyinən ata, pləşinin düyməsi düşmüş ana qızına hansı nümunəni göstərə bilər. Geyim mədəniyyətinin formalaşmasında valideynlər qədər müəllimlər də yüksək təsir gücünə malikdirlər. Professor Akif Abbasovun dediyi kimi, "Müəllimin geyiminin, hər şeydən əvvəl pədaqoji əhəmiyyəti vardır. Onun gündəlik geyimi məktəblilərdə estetik tələblər, zövq barədə təsəvvür yaradır, müasir insanın zahiri görkəminə dair onlara müvafiq istiqamət verir. Bu, bir həqiqətdir ki, müəllimin geyimlə bağlı nəsihətlərində daha çox şəxsi nümunəsi şagirdlərə güclü təsir edir" (4, s.167).

Gənclərin geyim mədəniyyətinin formalaşmasında ailənin də, məktəbin də rolu böyükdür. Uşaq ailədə valideyndən, məktəbdə ona dərs deyən müəllimdən nümunə götürür. Hər sahədə olduğu kimi, geyimləri, səliqə-səhmanları ilə onlara oxşamağa çalışır. Bu mədəniyyət növünün düzgün formalaşması istiqamətində valideynlər, eləcə də müəllimlər doğru seçim etməkdə uşaq və yeniyetmələri maarfləndirməlidirlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Əliyev H.Ə. Müstəqil Azərbaycan Respublikası Gənclərinin Birinci Forumunda nitq / "Azərbaycan" qəz., Bakı, 1996, 6 fevral
2. Qasımova L.N. Məktəblilərin milli-mənəvi dəyərlər əsasında tərbiyəsi təcrübəsindən. Bakı: Nurlan, 2004, 220 s.
3. Hüseynzadə R.L. Ailə pədaqogikası / Dərslik. Bakı: ADPU, 2016, 340 s.
4. Abbasov A.N. Milli əxlaq və ailə etikası / Universitetlərin magistratura səviyyəsi üçün dərslik. Bakı: Mütərcim, 2013, 324 s.

Redaksiyaya daxil olub 25.02.2020